

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ПАВЛЕГА ОЛЕНА СЕРГІЇВНА

УДК:316.74:[378.2+001]:174.7(043.3)

**СОЦІОЛОГІЧНА МЕТОДОЛОГІЯ У СОЦІАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ**

22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата соціологічних наук

Харків – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор,
Онищук Віталій Михайлович,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
завідувач кафедри соціології.

Офіційні опоненти: доктор соціологічних наук, професор,
Михайльова Катерина Геннадіївна,
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»,
проректор з науково-педагогічної
та навчально-методичної роботи;

кандидат соціологічних наук,
Стрельнікова Олена Олексіївна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
старший викладач кафедри політології,
соціології і культурології.

Захист відбудеться «27» квітня 2021 р. о 13-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.15 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4, ауд. 2-49.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розіслано «27» березня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ірина ШЕРЕМЕТ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Трансформаційні процеси, що мають місце в усіх сферах українського суспільства протягом останніх десятиліть, зокрема в політичній, економічній, правовій, духовній та інших, стимулюють зміни у соціальному просторі суспільних взаємодій та якостях соціальних взаємовідносин, що вимагає модернізації методології їх аналізу.

Поряд з цим, у сучасному суспільстві процеси диференціації стрімко змінюють і соціальних суб'єктів, а факторами, що сприяють цим процесам, є глобалізаційні впливи в економіці, політиці, розвиток інформаційних технологій тощо. Вони стимулюють появу значного кола «стандартів» життєдіяльності, які не завжди відповідають українським реаліям та народжують протиріччя в соціальних взаємовідносинах різних груп населення.

Суспільство вимушено адаптуватися до нових умов соціальної реальності та змінювати власні системоутворюючі компоненти регулювання соціальних відносин. Народження нових характеристик у соціальних відносинах стимулює різновекторні наслідки, що потребує відповідної діяльності щодо мінімізації негативних впливів, які вони можуть мати для соціальних суб'єктів у суспільстві.

Серед таких провідних механізмів виступає соціальна політика. Вона охоплює усі аспекти життєдіяльності суспільства і є чинником його солідаризації та консолідації. Але в умовах різновекторного глобалізаційного впливу вона може стати і чинником його дезінтеграції. Сприяти мінімізації такої тенденції може системний підхід до формування та реалізації соціальної політики, який ґрунтується на використанні соціологічної методології. Саме тому кристалізація таких можливостей є важливим завданням соціологічної науки.

Поняття «соціальна політика» є достатньо розробленим у науковому дискурсі. Дослідження сутності, особливостей та проблем соціальної політики є вагомим часткою наукового надбання вітчизняних та зарубіжних соціологів. Визначаючи соціальну політику, деякі зарубіжні вчені (У. Ростоу, Т. Стоунвер) та українські науковці (П. Шевчук, Е. Лібанова) акцентують увагу на економічному складнику соціальної політики в зв'язку з тим, що вирішення соціальних проблем впливає на економічний стан населення. Особливостям формування соціальної політики в сучасних умовах присвячено роботи В. Вербеця, Н. Коваліско, К. Михайльової, В. Полторака, О. Стрельникової та інших. Новітні механізми формування та реалізації соціальної політики проаналізовано в роботах В. Бабкіна, В. Буреги, В. Ворони, Є. Головахи, Л. Кормич, С. Наумкіної, О. Новікової, П. Павленка, Н. Паніної, Ю. Римаренка, Ю. Сасенка, А. Сіленко, В. Скуратівського, І. Слепенкової, П. Шевчук, Д. Шелеста, В. Щербини та інших. Окремі дослідники, вивчаючи соціальну політику, акцентують увагу на ролі особистості та правах людини (Г. Осадча, В. Полторака, В. Петров та ін.). Значна частина досліджень українських авторів присвячена питанням формування соціального захисту та соціального

страхування як основних ланок соціальної політики, їхньої сутності та змісту (В. Скуратівський, О. Палій, Е. Лібанова, П. Шевчук, В. Полторак та ін.). Значний доробок щодо інноваційного потенціалу соціології та її методів є в роботах Р. Арона, П. Бурдьє, М. Вебера, Е. Гіденса, Е. Дюркгейма, Р. Мертон, Т. Парсонса, П. Сорокіна, П. Штомпки, Ю. Хабермаса та ін.

Поряд з цим, треба зазначити, що ні в зарубіжній, ні у вітчизняній соціології не приділяється достатньо уваги вивченню особливостей застосування потенціалу соціологічної методології у соціальній політиці. Вирішення такого завдання дасть змогу оцінити реальний стан та перспективи її розвитку.

Таким чином, наукове завдання полягає у вирішенні протиріччя між потребою у системному інформаційному супроводі формування та реалізації соціальної політики, залученням до цих процесів широкого кола соціальних суб'єктів та наявними ресурсами та практиками вирішення цих завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснене в рамках наукової теми «Тенденції змін соціальних зв'язків і соціальних відносин в сучасному суспільстві» (номер державної реєстрації 0113U002695) (2013-2017 рр.), що розробляється кафедрою соціології факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є виявлення особливостей та перспектив застосування соціологічної методології у соціальній політиці України.

Досягнення мети передбачало розв'язання таких завдань:

- визначити теоретико-методологічні основи дослідження соціальної політики;
- визначити показники результативності та суб'єктів здійснення соціальної політики;
- визначити роль соціологічної методології у формуванні та реалізації соціальної політики;
- продемонструвати потенціал використання соціологічної інформації у розробці та впровадженні соціальної політики;
- визначити евристичний потенціал соціології соціальної політики як теорії середнього рівня;
- виявити основні протиріччя у реалізації соціальної політики України на сучасному етапі розвитку суспільства;
- розкрити діагностичний потенціал соціологічної методології у формуванні та реалізації соціальної політики.

Об'єкт та предмет дослідження. *Об'єкт дослідження* – державна соціальна політика.

Предмет дослідження – досвід та особливості використання соціологічної методології у соціальній політиці в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення завдань у дисертаційному дослідженні використано сукупність загальнонаукових і соціологічних методів: аналіз та синтез (при розгляді основних напрямків соціальної політики та можливостей методів соціології у діагностиці соціальних процесів, які складають фокус її застосування), методи узагальнення (при розкритті потенціалу використання результатів соціологічних досліджень у рамках соціальної політики) та порівняння (при дослідженні протиріч у реалізації соціальної політики, а також для співставлення показників розвитку України зі світовими тенденціями у соціальній сфері, для аналізу динаміки показників соціального розвитку України та для співставлення змістовних параметрів програм політичних партій та політиків щодо соціальної політики), історичний метод (при дослідженні сутності соціальної політики та її моделей).

Для збору первинної соціологічної інформації використано метод експертного опитування та метод аналізу документів, зокрема контент-аналіз.

Серед методів обробки та аналізу емпіричних даних було застосовано методи групування та класифікації.

Теоретико-методологічною базою дисертаційного дослідження є системний підхід та структурно-функціональна методологія (Т. Парсонс), що дозволило розглядати соціальну політику як системний феномен зі складовими, що визначають його системну якість. Для аналізу складових соціальної політики використано праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі соціології, а також формування та реалізації соціальної політики, зокрема теоретичні доробки В. Бідан, Б. Дикона, Е. Лібанової, А. Сергієнко, В. Скуратівського, Г. Осадчої, В. Полторака, П. Шевчук та інших.

Емпіричну базу дисертації склали дані авторських досліджень: експертне опитування щодо питань використання соціологічної методології в соціальній політиці (n= 42, 2019 р.); контент-аналіз передвиборчих програм політичних партій та кандидатів у депутати на парламентських виборах в Україні щодо пріоритетів соціальної політики, що декларуються (n=12, 2012 р., n=20, 2017 р.); контент-аналіз соціальних мереж Friend Feed, Facebook, Ntwitter, Digg, Youtube, Google, Photobank, Reddit, Topix, Photobucket щодо питань прав людини та соціальної політики (кількість записів – 1000).

У роботі також здійснено вторинний аналіз даних загальнонаціонального дослідження, проведеного Центром соціальних та маркетингових досліджень «СОЦИС» за участі авторки (n=2000, 2017 р.), даних соціологічних опитувань, здійснених іншими соціологічними центрами України (посилання на них наведено у тексті). У роботі використано матеріали державної та регіональної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розв'язанні важливого завдання в рамках соціології управління та теорії соціальної політики, а саме окреслено можливості використання соціологічної методології в реалізації та підвищенні ефективності соціальної політики.

Уперше:

- визначено ключові напрямки застосування соціологічної методології у формуванні та реалізації соціальної політики шляхом використання соціологічних інструментів для окреслення тенденцій соціальних процесів та їхньої факторної обумовленості;

- концептуально обґрунтовано необхідність виділення окремої спеціальної соціологічної теорії - соціології соціальної політики, яка має методологічне та методичне значення для забезпечення державного управління у сфері соціальної політики;

- на основі результатів авторського аналізу ліберальної, колективістської та традиційної концепцій прав людини розроблено авторську класифікацію типів соціальної політики, що використовуються державами за засобами забезпечення консолідації суспільства: соціальна політика, яка базується на деструктивних методах консолідації суспільства; соціальна політика, яка базується на конструктивних методах консолідації суспільства; соціальна політика, яка нестабільна в методах консолідації суспільства;

удосконалено:

- характеристику можливостей використання соціологічних методів у формуванні соціальної політики при отриманні та аналізі емпіричної інформації, зокрема опитувань громадської думки (для визначення відповідності завдань соціальної політики потребам населення, результативності складових соціальної політики), аналізу документів (для пошуку розбіжностей в наявній інформації щодо результативності здійснення соціальної політики за основними складовими) та експертних опитувань (для визначення пріоритетних напрямків здійснення соціальної політики та факторів впливу на їхню результативність);

дістало подальшого розвитку:

- характеристика соціальної політики та протиріч, які супроводжують її впровадження (між цілями та результатами, між цілями та потребами, між результатами та потребами).

Практичне значення дисертаційної роботи полягає можливостях використання висновків дисертації для формування та реалізації ефективної соціальної політики, зокрема через використання методології та методів соціологічних досліджень, що дозволяє враховувати та прогнозувати соціальні зміни у суспільстві. Здобутки дисертаційного дослідження можуть сприяти розробці програм і практичних рекомендацій органами державного та муніципального управління в реалізації діяльності у сфері соціальної політики та її покращення.

Запропоновані в роботі положення можуть використовуватися в освітньому процесі у вищій школі під час викладання таких навчальних дисциплін, як «Соціологія управління», «Соціальна політика», «Соціальний аудит» тощо.

Публікації. Матеріали дисертації опубліковано в 9 наукових працях, серед яких 5 статей опубліковані у фахових спеціалізованих виданнях України з соціологічних наук, 1 стаття – у науковому зарубіжному виданні, що включено до наукометричних баз, 3 тези доповідей на вітчизняних і міжнародних наукових конференціях.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Її основні висновки та положення наукової новизни отримані автором особисто. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації апробовані на міжнародних конференціях: «Харківські соціологічні читання» (м. Харків, 2014 р.); «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (м. Одеса, 2014 р.); VIII Львівському соціологічному форумі «Сучасний український соціум: доцентрові та відцентрові тенденції» (м. Львів, 2014 р.); IX Львівському соціологічному форумі «Сучасне українське суспільство: у пошуках нових форм солідарності» (м. Львів, 2015 р.); «Сучасне українське суспільство: цінності та смисли сучасних соціальних практик» (м. Одеса, 2016 р.); «Соціальні, психологічні та політичні проблеми транскордонної безпеки» (м. Одеса, 2016 р.); X Ювілейному Львівському соціологічному форумі «Змінність соціальних просторів крізь соціологічного оптику: прояви, контексти, можливості» (м. Львів, 2016 р.); «Китай – Україна: перспективи академічного та ділового співробітництва.» (м. Одеса, 2019 р.); «Транскордонне співробітництво країн центрально-східної Європи» (м. Одеса, 2019 р.); XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Український південь: сучасні соціокультурні виклики регіону та тенденції змін» (м. Миколаїв, 2019 р.); на тридцятій науковій сесії наукового товариства ім. Шевченка (м. Львів, 2019 р.); а також на професорсько-викладацьких звітних наукових конференціях Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (м. Одеса, 2014-2015 рр.) і Літній академії лідерства (м. Одеса, 2017 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять підрозділи, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації – 207 сторінок (9 д.а.), з них основного тексту – 186 сторінок (8,2 д.а.). Робота ілюстрована 7 таблицями та 5 рисунками. Список використаних джерел містить 215 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, схарактеризовано ступінь наукової розробленості проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дисертаційного дослідження, його теоретико-методологічні засади та емпіричну базу, сформульовано наукову новизну та практичне значущість отриманих результатів, наведено дані щодо їх апробації та впровадження.

У розділі 1 **«Теоретико-методологічні основи аналізу соціальної політики»** проаналізовано основні підходи до інтерпретації сутності соціальної політики, її основних напрямків та суб'єктів забезпечення.

Підрозділ 1.1 *«Теоретичні підходи до аналізу соціальної політики та її моделей»* присвячено аналізу теоретичних підходів та методологічних засад розгляду соціальної політики, зокрема звернено увагу на психолого орієнтований підхід до аналізу соціальної політики, гуманістичну теорію соціальної політики. Здійснено аналіз можливостей різних моделей соціальної політики, зокрема рольової моделі, соціально орієнтованої моделі, екологічної моделі тощо. Аналіз переваг та недоліків зазначених моделей надав можливість обґрунтувати доцільність використання системної методології для використання потенціалу соціологічного знання у розробці та реалізації соціальної політики.

Зазначено, що в якості узагальненої мети соціальної політики може розглядатися побудова соціальної держави, під якою розуміється такий устрій, в якому створюються умови, що забезпечують вільний розвиток людини та гідне життя. При цьому соціальна політика виступає системою регулятивних, управлінських, організаційних заходів держави, які спрямовані на встановлення та регулювання у суспільстві певної системи соціальних відносин, насамперед рівності-нерівності

Формування соціальної держави пов'язано із забезпеченням прав людини. Показано, що в Україні протягом довгого часу переважав патерналістський підхід до їхнього забезпечення, але зараз активізується демократична інтерпретація цього процесу, що наближає Україну до практик переважної більшості провідних країн світу.

Показано, що в теоретичному ракурсі існує кілька концепцій щодо прав людини, які можуть бути покладені в основу соціальної політики: ліберально-демократична, соціал-демократична (скандинавська) та консервативна.

У контексті забезпечення прав людини зацентовано увагу на питаннях рівності. Зазначено, що в цій царині існують кілька основних підходів: ідея обґрунтування рівності через успіхи переможців, ідея матеріальної рівності, ідея соціально-правової рівності (процедурна рівність) тощо. Використання цих підходів визначатиме специфічні риси соціальних політик держав.

Аналіз соціальної політики як механізму консолідації суспільства продемонстрував, що вона має на меті покращення економічного стану та властивостей системи відносин у суспільстві, державі та орієнтується на довгострокові цілі. Адже забезпечення консолідації між різними соціальними

групами підвищує політичну стабільність політичної системи та забезпечує стабільність держави в цілому.

Аналіз методів та підходів забезпечення консолідації суспільства дозволив нам розробити авторську класифікацію соціальних політик, що використовуються державами за засобами забезпечення консолідації суспільства: соціальна політика, яка базується на деструктивних методах консолідації суспільства; соціальна політика, яка базується на конструктивних методах консолідації суспільства; нестабільна в методах консолідації суспільства соціальна політика.

У підрозділі 1.2. *«Сутність та основні напрямки сучасної соціальної політики»* на основі обґрунтованої у підрозділі 1.1 методології системного підходу здійснено аналіз сутності та структури соціальної політики.

Показано, що основною метою соціальної політики держави є забезпечення сталого функціонування та розвитку суспільства, здобуття суспільної злагоди, соціальної цілісності та стабільності, гідного рівня життя людей. Крім того, завданням соціальної політики є надання всім членам суспільства можливості вільно розвиватися, реалізовувати свої здібності, отримувати дохід, поліпшувати добробут. Стратегічним завданням соціальної політики є запобігання негативним соціальним явищам, зокрема зниженню добробуту населення та забезпечення зростання інтегрального показника людського розвитку, який було запроваджено та використовується міжнародними організаціями та установами.

Досягнення мети соціальної політики здійснюється завдяки виконанню соціальних функцій, до яких відносяться: економічна (підтримка різних видів економічної діяльності), політична (розвинення соціально-економічних передумов для збереження політичної стабільності в суспільстві) і стратегічна (створення соціально-економічних умов для збереження і поліпшення «людського капіталу», забезпечення необхідного рівня життя для всіх верств населення, доступу до якісного медичного та освітнього обслуговування, культурних цінностей).

Саме сутнісні характеристики соціальної політики, її функції та завдання визначають основні напрямки її формування. До них віднесено: політика доходів населення; політика в сфері праці та трудових відносин, яка орієнтується на оплату та охорону праці, рівень зайнятості, соціальне страхування тощо; соціальна підтримка та захист непрацездатних і незаможних верств, що передбачає соціальне обслуговування, пенсійне забезпечення, соціальні гарантії тощо; розвиток галузей соціальної сфери: науки, освіти, культури, фізичної культури і спорту та основної - охорони здоров'я; соціально-екологічна політика; політика в галузі розвитку інфраструктури: будівництво й обслуговування доріг, транспортної мережі, зв'язку, житлового господарства, торгівельного й побутового обслуговування; міграційна політика, яка фокусується на зовнішній та внутрішній трудовій міграції, вимушеній міграції, захисті прав та інтересів співвітчизників за кордоном тощо; політика

щодо певних категорій населення: молодіжна та сімейна політика, а також політика щодо осіб похилого віку та людей з інвалідністю тощо.

Одним з ключових елементів такої системи є нормативно-правова складова, яка має спиратися зокрема й на права людини і громадянина, які ми вважаємо системоутворюючим елементом у системі соціальної політики.

У підрозділі 1.3 *«Суб'єкти забезпечення та показники результативності соціальної політики у сучасному суспільстві»* зазначено, що соціальна політика здійснюється різними суб'єктами, взаємодія між якими формує систему соціально-правових відносин. До таких суб'єктів традиційно належить держава і її відповідні органи (наприклад, державні органи соціального захисту) та громадяни. Зазначено, що в умовах формування соціальної держави та руху до громадянського суспільства в Україні коло таких суб'єктів розширюється. Так, у Верховній Раді України створено Інститут уповноваженого з прав людини; до різних аспектів формування та реалізації соціальної політики активно залучаються громадські об'єднання, партії тощо. Такі тенденції відповідають концепції «демократії співучасті», яка виникла як органічне доповнення до представницької демократії.

Соціально-правові відносини, які формуються при взаємодії соціальних суб'єктів, різняться за напрямками здійснення соціальної політики та визначають перелік показників їхнього виміру. Так, виокремлюють відносини за соціальним забезпеченням, пенсійні правовідносини тощо та відповідні показники, які характеризують стан цих соціально-правових відносин у відповідності до наявних стандартів. Продемонстровано, що стандарти соціальної політики формуються щодо основних об'єктів соціальної політики (матеріальні, духовні та соціальні блага). Базовими показниками при цьому є рівень і якість життя.

Показано, що існує зв'язок між макропоказниками розвитку держав та соціальною політикою, а також вплив економічного та політичного факторів на цілі та результати соціальної політики. При цьому, за умов кризового стану економіки, державою реалізується політика «надзвичайних заходів»; у стабільних умовах економіка розвивається у відповідності до державної політики стимулювання; динамічне зростання економіки сприяє діяльності держави через політику регулювання. Головні особливості двох політичних стратегій в умовах кризи або стабільності мають характер «жорсткого» та «м'якого» маятникового руху. Економічні кризи формують потребу в «жорсткій» політиці, яка спрямована на зростання економіки, заохочення до підприємницької діяльності населення завдяки гнучкій податковій системі, що призводить до скорочення соціальних витрат державою. Зростання безробіття, фіксація заробітної плати, прискорення інфляційного процесу опиняються під жорстким державним контролем. За таких умов найчастіше спостерігається зниження життєвого рівня населення. «М'яку» стратегію спрямовано на покращення соціальних умов для громадян, зменшення або усунення соціальної напруги. Державна політика при цьому характеризується соціально-захисною спрямованістю, яка передбачає розгортання соціальних програм.

Для виміру результативності соціальної політики як системи загальноновизнаним є використання відповідних індексів та показників, які дозволяють здійснювати компаративний аналіз цієї результативності у міжнародному контексті. Провідне місце серед них посідає індекс людського розвитку, що складається з трьох показників: тривалості життя, рівня освіти населення і середньодушового доходу.

Обґрунтовано доцільність використання для оцінки результативності соціальної політики як об'єктивних, так і суб'єктивних показників, які пов'язані з використанням соціологічних досліджень щодо різних аспектів життєдіяльності груп населення.

У розділі 2 **«Соціологічна методологія як інструмент соціальної політики»** розкрито потенціал соціологічного знання та методів дослідження для формування та забезпечення реалізації соціальної політики.

У підрозділі 2.1 *«Системність соціальної політики та її методологічний супровід»* доведено, що системність соціальної політики визначає необхідність аналізу суспільства з позицій системного підходу, що сприятиме підвищенню ефективності соціальної політики. Продemonстровано, що задля вирішення цього завдання важливим є використання потенціалу соціологічного знання. Так, соціологічний погляд на соціальну структуру населення (як суб'єкта соціально-правових відносин у сфері соціальної політики) дозволяє обирати відповідну модель угруповання і класифікації та запроваджувати відповідні показники для аналізу. Можливості такого ракурсу базуються, преш за все, на існуванні класового та стратифікаційного підходів до угруповання населення.

Продemonстровано, що важливим аспектом соціальної політики є аналіз соціальних відносин, які формуються між різними соціальними групами та прошарками населення. Аналіз класичної та сучасних традицій визначення соціальних відносин дозволив виокремити такі чотири основні маркери: відносини диференціації у суспільстві; відносини між соціальними групами; відносини оцінки соціальної реальності індивідами, спільнотами, суспільством у цілому, що надає відносинам суб'єктивного та особистісного характеру; відносини, які складаються для задоволення життєвих потреб та інтересів.

Важливим методологічним підґрунтям у формуванні та реалізації соціальної політики є визначення концептуальних основ соціального розвитку в цілому та соціальних змін, зокрема. Аналіз сутності цих феноменів та підходів до їх визначення довів, що поняття «соціальний розвиток» використовується для позначення стану змін процесів, а саме вдосконалення, поліпшення, ускладнення, регресії та інших. Воно має змістовну оцінку змін та дає характеристику їхній спрямованості. Отже, використання такого підґрунтя дозволяє переглядати методологію управління соціальним розвитком та змінювати підходи до формування соціальної політики в Україні.

Показано, що потенціал використання соціологічного знання як методологічної бази для формування соціальної політики міститься також у використанні соціологічного змісту таких категорій, як «соціальна поведінка»

та «соціальні цінності», «соціальні механізми» та «соціальні інститути», «соціальна дія» та «соціальна взаємодія» тощо.

Систематизація потенціалу методологічних основ соціології для розробки та реалізації соціальної політики дозволила обґрунтувати виокремлення спеціальної соціологічної теорії – соціології соціальної політики, яка має не лише теоретичне значення, а й практичне, перш за все, для державного управління у сфері соціальної політики.

У підрозділі 2.2 *«Аналіз соціальних процесів у формуванні соціальної політики»* здійснено теоретичний аналіз сутності соціальних процесів, їхніх видів та розглянуто аспекти впровадження інновацій у цій царині.

Звернення до теоретичних розробок П. Сорокіна, Р. Парка, Е. Берджеса та інших соціологів дозволило зацентрувати увагу на тому, що соціальні процеси розподіляються на шість основних типів (кооперація, конкуренція, пристосування, конфлікт, асиміляція, амальгамізація), наявність та інтенсивність яких має враховуватись у соціальній політиці.

Окрему увагу приділено принципам та тенденціям сучасного суспільного розвитку, а також інноваційним соціальним процесам. Показано, що впровадження інновацій має на меті перетворення всього комплексу особистісних засобів суб'єкта, які забезпечують не тільки адаптацію до швидкоплинної соціальної реальності, але й можливість впливу на неї (за В. Чупровим). Зауважено, що соціальні інновації є підсумком генерації нових ідей і уявлень окремих людей про те, як вони можуть розвинути соціальні стосунки та співпрацю з метою досягнення однієї або декількох суспільних цілей. В основі такої праці є прагнення до покращення суспільного існування для кожної людини. Таким чином, уявлення про розвиток соціальних інновацій міцно пов'язаний з розумінням соціоінженерної діяльності.

Впровадження інновацій є важливим для всіх сфер життєдіяльності суспільства. Аналіз світового досвіду впровадження соціальних інновацій продемонстрував їхній позитивний вплив, перш за все, на економічні показники життєдіяльності громадян, що важливо враховувати у соціальній політиці.

Розгляд упровадження інновацій розглянуто крізь призму теорії соціальних змін. Показано, що цей соціальний процес може стикатися із супротивом, який пов'язаний із прагненням соціальної системи до стабільності та інтегрованості складових. Саме тому при впровадженні інновацій у соціальну політику важливим є саме системний погляд на ризики та переваги цих процесів.

Підкреслено, що вітчизняний досвід упровадження соціальних інновацій до сфер життєдіяльності суспільства є досить обмеженим. Одночасно загострення необхідності в розвитку цієї діяльності держави та громад набуває значення в світі нестабільного соціального та економічного розвитку українського суспільства сьогодення.

У підрозділі 2.3 *«Потенціал соціологічної інформації в соціальній політиці»* встановлено, що в умовах активних трансформаційних процесів, які відбуваються в сучасній Україні, в тому числі у соціальній сфері, підвищується

роль та місце соціологічної інформації та використання можливостей соціологічної науки для подальшого реформування суспільства.

Соціологічний аналіз трансформації ціннісних орієнтацій різних верств населення, динаміки політичних преференцій, соціального статусу, соціальної мобільності тощо не тільки надає інформацію про певний стан суспільної свідомості та поведінки, але й може мати помітний вплив на формування соціальної політики та моніторинг її впровадження. Велике значення в цьому напрямку має можливість диверсифікації соціологічних даних відносно різних груп населення.

Визначено недоліки використання соціологічної інформації, отриманої через вивчення громадської думки, які обумовлені швидкоплинністю та мінливістю громадської думки, яка легко піддається маніпуляціям з боку третіх осіб; ризиком свідомих або несвідомих фальсифікацій даних; зрештою, неготовністю, небажанням населення брати участь в обговоренні тих чи інших питань тощо.

Ефективне використання соціологічної інформації у соціальній політиці передбачає безпосередню участь різних суб'єктів. Тому особливий потенціал закладено у залученні експертів до збору та вивчення соціологічної інформації, оцінки поточної ситуації та перспектив розвитку соціальної політики. Експертне опитування, здійснене автором у цьому аспекті, дозволило констатувати, що більше половини експертів використовують дані соціологічних досліджень у ході реалізації соціальної політики щодо надання соціальних послуг населенню та вивчення ступеня задоволеності ними. Третина експертів використовують у своїй діяльності лише статистичні дані, а десята частина, окрім проведення власних досліджень, використовує соціальні та соціально-економічні показники. В цілому експерти використовують соціологічну інформацію у професійній діяльності, але менший рівень використання таких даних характерний для громадських організацій.

Важливий потенціал у забезпеченні соціологічною інформацією суб'єктів соціальної політики має аналіз документів як засіб отримання інформації. Зазначимо, що в сучасних умовах розширюється спектр документів, які можна використовувати для отримання соціологічної інформації щодо соціальних процесів та соціальних суб'єктів. У контексті значущості соціальних прав людини для дисертаційного дослідження автором було здійснено контент-аналіз записів у соціальних мережах із використанням програми «Social Mention». Результати продемонстрували, що показник сили становить 53%, що відображає частоту використання поняття «соціальні права» в соціальних медіа за 24 години з усіх можливих згадувань. Настрій становить 2:1, що показує співвідношення позитивних та негативних відгуків. Запал становить 44 %, що демонструє ймовірність повторюваності ключового слова в розмовах, згадуваннях людей. Взагалі можна сказати, що тема соціальних прав людини не надто часто обговорюється у повсякденному житті, що не сприяє залученості громадян до обговорення питань формування та реалізації соціальної політики.

Важливого значення набуває прозора своєчасна комунікація з різними суб'єктами соціальної політики, що сприятиме формуванню їхньої проактивної позиції, мобілізації місцевих громад і у підсумку – демократії участі. Зазначено, що уряди деяких країн та органи місцевої влади формують підрозділи, до складу яких входять консультанти-соціологи, що не лише контролюють правильність проведення опитування, а забезпечують теоретичне та емпіричне обґрунтування, а також аналіз отриманої інформації.

У розділі 3 **«Діагностичний потенціал соціології в управлінні соціальним розвитком суспільства засобами соціальної політики»** здійснено аналіз можливостей соціології у діагностиці соціальних процесів, виявленні протиріч у соціальній політиці та наданні рекомендацій щодо їх подолання.

У підрозділі 3.1 *«Управління соціальним розвитком як завдання соціальної політики»* показано, що управління соціальними процесами є різновидом соціального управління, завданням якого є забезпечення реалізації потреб розвитку суспільства та його підсистем. Зміст цього виду управління полягає в створенні критеріїв і показників соціального розвитку суспільства, відокремленні в ньому соціальних проблем, розробці та застосуванні методів їхнього вирішення, в досягненні запланованих станів і параметрів соціальних процесів та відносин. Управління соціальним розвитком має багатоступеневу та багаторівневу структуру зі специфічними функціями, критеріями, методами на кожному рівні. Розробка, поліпшення стану та здійснення соціальної політики, направленої на забезпечення соціально-економічного прогресу, підвищення якості добробуту, поліпшення умов праці та побуту людей, подальший розвиток демократії є однією з функцій управління соціальними процесами.

Показано, що на практиці в рамках соціального управління використовується комплекс взаємопов'язаних методів і засобів, які відповідають характеру об'єкта й поставлених завдань, що забезпечує максимальну ефективність управління соціальним розвитком.

При дослідженні соціальних процесів та явищ використовуються показники двох типів: а) реальний, що характеризує даний процес або явище; б) нормативний, у порівнянні з яким визначається відповідність науково обґрунтованим вимогам, для чого використовуються різні види інформації, вимогами до якої є достовірність, різнобічність та регулярна періодичність. Показано, що для отримання інформації за цими показниками можливо використовувати різні джерела інформації, у тому числі й соціологічні дослідження.

Визначено, що механізми управління соціальним розвитком базуються на програмах соціального розвитку, нормативно-законодавчій базі та ресурсного забезпечення, а власне програми розробляються суб'єктами управлінського процесу як спосіб реалізації потреб населення, пов'язаних з охороною здоров'я, соціальним захистом, освітою, зайнятістю тощо. Фінансування ж соціальної сфери складається переважно за рахунок державного та місцевих бюджетів, а також відрахувань до соціальних фондів.

Визначено, що диверсифікація суб'єктів, залучених до управління соціальним розвитком, дозволить сконцентрувати увагу на забезпеченні та підтримці балансу державної та регіональної соціальної політики, що перш за все включає діалектичний взаємозв'язок соціальної політики різного рівня; здійснення моніторингу та оцінки регіональної соціальної політики для попередження та реалізації превентивних заходів щодо соціальної безпеки; вдосконалення підзаконних актів у регіонах і, як наслідок, внесення змін до чинного законодавства для підвищення рівня відповідальності суб'єктів соціальної політики; механізми забезпечення соціальних стандартів та гарантій; підвищення інвестиційної діяльності; соціологічний моніторинг тощо.

У підрозділі 3.2 *«Основні протиріччя реалізації вітчизняної соціальної політики та можливості соціологічної методології в їх діагностиці та подоланні»* визначено основні протиріччя між цілями соціальної політики в її окремих напрямках та реальними показниками, які досягаються в цій царині, а також між цілями соціальної політики та потребами населення. Позначено, що проблемними є показники рівня безробіття (за даними Держкомітету статистики – 1,9%, згідно з методикою МОП – 9,7%; на прикладі м. Одеса: за даними офіційної статистики – 7,0%, за даними соціологічних опитувань – 20,0%), рівня життя (наприклад, офіційний показник купівельної спроможності населення – 93,0%, реальний – 68,0%); медичного обслуговування (витрати держави 7,0% від ВВП, але 76,0% населення не задоволені якістю медичних послуг) та інші. Поряд з цим, наявний суттєвий зв'язок між обсягом перерахувань з місцевих бюджетів до державного та рівнем освіти в регіонах, а також негативний зв'язок між отриманням коштів місцевим бюджетом в розрахунку на особу та внеском регіонів у консолідований бюджет.

Узагальнення проблемних зон у результатах упровадження соціальної політики в Україні дозволило зробити висновок про зниження рівня задоволеності населення власним рівнем життя до 17,0%, наближення до 80,0% частки бідних серед населення України тощо. Поряд з цим, результати соціологічних досліджень дозволили виокремити коло тенденцій та характеристик щодо результатів соціальної політики у переломленні до окремих соціальних груп, що є важливим для корегування соціальної політики. Зокрема, встановлено зв'язок між рівнем задоволеності життям та рівнем довіри у суспільстві (коефіцієнт Крамера 0,159 при рівні значущості $p < 0,001$); найбільш проблемними зонами названі тарифи та ціни (88,0%), економічне становище (77,0%), рівень стабільності (75,0%), впевненість у майбутньому (74,0%), рівень добробуту сім'ї (73,0%) тощо. Найбільш задоволені життям мешканці Західного регіону (6,1 бали за 10-бальною шкалою); етнічні українці більше задоволені життям, ніж етнічні росіяни (5,2 та 4,0) тощо.

Особливий потенціал для діагностики соціальної політики закладено у позиціях політичних суб'єктів її формування та реалізації: акцентування на тих чи інших напрямках у програмах їхньої діяльності дає можливість схарактеризувати перспективи соціальної політики. У результаті порівняльного контент-аналізу передвиборчих програм політичних партій та політиків

виявлено, що проблема соціальної політики набуває більшої популярності у програмах політичних партій. Однак у цій царині зберігається декларативність. Найчастіше звертається увага на зв'язок соціальної політики з економічним становищем та певними заходами в цій сфері; основна проблематика програмних документів пов'язана з процесом децентралізації та проблемами корупції; теми освіти та охорони здоров'я залишаються другорядними. Декларативний характер тверджень щодо необхідності вирішення соціальних проблем посилюється тим, що в більшості програмних документів основним шляхом вирішення соціальних проблем пропонується вступ до ЄС та НАТО, оскільки їхні країни-члени вирішили завдання з підтримки та дотримання прав людини.

Таким чином, поєднання соціологічної та статистичної інформації дозволяє отримати більш точний опис необхідних змін у соціальній політиці.

ВИСНОВКИ

У висновках сформульовано основні результати дисертаційного дослідження, метою якого було виявлення особливостей та перспектив застосування соціологічної методології у соціальній політиці України.

У результаті аналізу соціогуманітарного дискурсу щодо сутності та моделей соціальної політики продемонстровано, що використання системного підходу дозволяє максимально розкрити потенціал соціологічної методології задля формування та реалізації соціальної політики.

Системний характер соціальної політики обумовлюється тим, що вона виступає невід'ємним елементом забезпечення життєздатності суспільства, його стабілізації, розвитку та консолідації. При цьому важливим етапом реалізації соціальної політики є необхідність доведення її результатів до кожного громадянина.

Зауважено, що провідною метою соціальної політики є забезпечення прав людини, що обумовило аналіз таких теоретичних конструктів, як «рівність», «свобода», «консолідація», та використання їх для побудови авторських конструктів, зокрема типів соціальної політики.

Виділяючи соціальні права в окрему групу прав людини і громадянина у загальній системі прав і свобод, у дисертації акцентовано увагу на тому, що реалізація кожного з них вимагає чіткої діяльності держави, яка має відповідати соціальним вимогам і соціальним інтересам громадян, враховуючи, що в основі забезпечення всіх соціальних прав лежить специфічна діяльність держави, спрямована на практичну реалізацію конституційно визначених соціальних стандартів гідного життя людини та громадянина.

Аналіз структури та функцій соціальної політики дозволив визначити її основні напрямки реалізації, які складають основу для показників виміру її ефективності та можуть замірятися різними засобами, в тому числі й засобами соціології.

Визначено, що розуміння законів функціонування соціальної сфери суспільства має базуватися на обізнаності в структурі та механізмах соціальних відносин, що сприятиме стимуляції як економічних відносин, так і реалізації і захисту соціальних прав людини.

Здійснений аналіз дав змогу стверджувати, що соціологія має значний потенціал впливу на конструювання концепції соціальної політики, вдосконалення методів аналізу соціальної сфери. Доведено, що, спираючись на розгалужений та максимально повний комплекс соціологічних і статистичних даних, можливо розбудовувати та впроваджувати систему соціальних показників для визначення стану соціального розвитку суспільства, аналізу соціальної політики в Україні. Важливим також є не лише регулярне підвищення рівня обізнаності щодо сутності та значущості соціальної політики, а й розробка інноваційних шляхів розв'язання соціальних проблем представниками політичних партій, громадських організацій та громадянами.

Це має практичне значення для державного управління в сфері соціальної політики, зокрема в аспекті різноманіття інформаційно-комунікативного зв'язку державного управління та громадянського суспільства.

Поряд з цим, Україна ще не досягла статусу соціальної держави, тоді як пріоритети світового розвитку все більше набувають гуманітарного характеру. Саме тому до перспектив застосування такого підходу можна віднести вивчення напрямків соціальної політики щодо різних соціальних груп, використання створених у результаті соціологічного аналізу систем соціальних показників для визначення стану соціального розвитку суспільства, а також аналіз соціальної політики в Україні в контексті прав людини. Важливим складником цього процесу є соціокультурні зміни, які відповідають новим формам суспільного життя.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Павлега Е. С. Социальная политика в контексте прав человека. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова*. Сер.: Соціологія і політичні науки. 2013. Т. 18. Вип. 3(19). С. 98-102.

2. Павлега О. С. Предмет та об'єкт соціології соціальної політики. *Вісник Львівського університету*. Серія соціологічна. 2015. Вип. 9. С. 86-93.

3. Павлега Е. С. Социальная структура общества и адресный характер социальной политики. *Науково-методичний журнал «Наукові праці»*. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. Т. 244. Соціологія. Вип. 232. С. 85-89.

4. Павлега О. С. Права людини як складова частина соціальної політики. *Соціально-політичний журнал "Перспективи"*. 2015. № 2(64). С. 76-82.

5. Павлега О.С. Соціальна політика як політика держави в сфері соціальних відносин. *Міжнародний часопис «Релігія та Соціум»*. 2019. С.58-64.

Статті у наукових зарубіжних виданнях:

6. Pavlega O. S. The modern methodology of social policy in Ukraine. *Nauka i studia. Psychologia i socjologia filologiczne nauki*. 2015. No. 7(138). P. 5-10.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Павлега Е.С. Права человека как ценностные ориентиры социальной политики. *Актуальні дослідження в соціальній сфері*. Четверта міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 17 листопада 2014 р. С.85-87.

8. Павлега О. С. Соціальна політика як політика держави в сфері соціальних відносин. *Китай –Україна: перспективи академічного та ділового співробітництва*. Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 27-28 травня 2019 р. С. 168-176.

9. Павлега О. С. Поняття і сутність соціально-правових відносин. *Ольвійський форум – 2019: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі*. XIII Міжнародна науково-практична конференція, м. Миколаїв, 6-9 червня 2019 р. С. 34-36.

АНОТАЦІЯ

Павлега О. С. Соціологічна методологія у соціальній політиці: вітчизняний досвід та перспективи використання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології. – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2021.

У дисертації представлено результати аналізу вітчизняного досвіду та перспектив використання соціологічної методології в соціальній політиці. Дисертація містить авторські тези щодо розуміння законів функціонування соціальної сфери, на які необхідно спиратися при вивченні соціальних відносин та соціальних процесів. Визначена роль соціологічної інформації у соціальній політиці; схарактеризовано технологію захисту прав людини в системі соціальної політики та розглянуто соціальну політику як засіб консолідації суспільства.

Соціальна політика розглянута крізь призму соціального розвитку та соціального управління. Останнє розглядається як управління, яке здійснюється з урахуванням потреб інтересів і цінностей соціальних груп, як управління

соціальними відносинами. Встановлені три головні функції соціальної політики: економічна, політична і стратегічна.

Визначена структура соціально-правових відносин, яка включає суб'єкт (встановлені два їх види: громадяни та державні органи), об'єкт (матеріальні, духовні та соціальні блага) та зміст (права та обов'язки суб'єктів).

Обґрунтована необхідність використання інструментарію та методології соціології для розробки соціально-правового механізму реалізації соціальної політики та забезпечення прав людини.

Ключові слова: соціологія, соціальна політика, соціально-правові відносини, соціальний розвиток суспільства, соціологічна інформація.

АННОТАЦИЯ

Павлега Е. С. Социологическая методология в социальной политике: отечественный опыт и перспективы использования. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата социологических наук по специальности 22.00.04 – специальные и отраслевые социологии (Социологические науки). – Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова; Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина МОН Украины, Харьков, 2021.

В диссертации представлены результаты анализа отечественного опыта и перспектив использования социологической методологии в социальной политике. Диссертация содержит авторские тезисы понимания законов функционирования социальной сферы, на которые необходимо опираться при изучении социальных отношений. Определена роль социологической информации в социальной политике; охарактеризованы технология защиты прав человека в системе социальной политики и рассмотрена социальная политика как средство консолидации общества.

Социальная политика рассмотрена сквозь призму социального развития и социального управления. Последнее рассматривается как управление, которое осуществляется с учетом потребностей интересов и ценностей социальных групп, как управление социальными отношениями. Установлены три основные функции социальной политики: экономическая, политическая и стратегическая.

Определена структура социально-правовых отношений, которая включает субъект (установлены два их вида: граждане и государственные органы), объект (материальные, духовные и социальные блага) и содержание (права и обязанности субъектов).

Обоснована необходимость использования инструментария и методологии социологии для разработки социально-правового механизма реализации социальной политики и обеспечения прав человека.

Ключевые слова: социология, социальная политика, социально-правовые отношения, социальное развитие общества, социологическая информация.

ABSTRACT

Pavlega O. S. Sociological methodology in social policy: domestic experience and prospects of using. – Qualification research paper, manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Sociology: Speciality 22.00.04 – Special and Branch Sociologies (Sociology). – Odessa I.I. Mechnikov National University, , V. N. Karazin Kharkiv National University, the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 20210.

The dissertation presents the results of the analysis of domestic experience and prospects for the using of sociological methodology in social policy. The essence of social policy as a system is determined, sociology of social policy is considered as branch sociology, the methodology of social policy research is substantiated, the main directions of social policy as a state policy in the sphere of social relations are considered.

The comparative analysis of the categories of sociology and social policy made it possible to substantiate the thesis that social policy is a policy of the state, which should include social development, social change, social process, social organization, social administration, social behavior and social values, etc., and also determine the structure of the social and legal mechanism for its implementation. It is proved that in order to understand the laws of the functioning of the social sphere it is necessary to rely on sociological science, which studies social relations in society.

The advantage of the sociological aspect of social policy is substantiated, since sociology constructs the concept of social policy, proposes the analysis of the role of sociological information and technology in social policy; the technology of protection of human rights in the system of social policy is separately characterized; and considered social policy as a means of social consolidation. Highlighted as one of the most pressing problems of social policy, human rights problems allowed us to propose a category of "social-legal relations", which made it possible to redefine the purpose of social policy without linking it mechanically to economic policy.

It is established that social-legal relations are a type of social relations in which one entity is entitled to a certain type of social security and the other has a legal obligation to provide it with a certain social benefit.

The structure of social and legal relations is defined, which includes the subject (established two types: citizens and state bodies), the object (different material, spiritual and social benefits) and content (rights and obligations of the subjects).

The necessity of defining the methodology of social policy is substantiated. It is proposed to include the theoretical foundations of human rights in the methodological foundations of such a policy. It is proved that the main content of the legal foundations of the social policy of the state is formed by the categories «freedom», «equality», «independence», «citizen», produced by philosophy and sociology.

There are three main groups of human rights and citizens of the "second generation": economic, social, cultural. It is proved that the realization of each of the social rights of the person and the citizen requires a clear, one that meets the social requirements and social interests of the citizens of the activity of the state. It is

substantiated that the specific activity of the state of positive character is at the heart of ensuring all social rights.

The third section is devoted to establishing the importance of the effectiveness of social policy for social development of society, sociological research methods carried out directly by the applicant

Social policy is considered as social development and social management. Social governance - management that is tailored to the needs of interests and values of social groups, is the management of social relations. It is established that the subjects of the administrative process should include state institutions, which should determine what model or concept is adopted by a particular state regarding the goals of social development and their achievement. It is determined that in Ukraine the state vertical is created by the Ministry of Labor and Social Policy, other ministries (education and science, health, families and youth, etc.), the Department of Labor and Social Protection of regional administrations, as well as other departments, dealing with the regulation of social relations.

Three main functions of social policy are established: economic (stimulation of different types of economic activity), political (creation of socio-economic preconditions for maintaining political equilibrium in society) and strategic (creation of socio-economic conditions for preservation and development of "human capital", ensuring the necessary level life for all groups, access to health care, education, cultural values).

The set of indicators that form a certain system model, including macroeconomic, socio-economic and social indicators, characterizing a certain state of the country's economy, a certain political regime and the dependent social policy, is determined. Social indicators have been analyzed and socio-economic indicators have been identified.

Content analysis on the political promises of politicians in 2012 and 2014 was developed. An expert survey was conducted to identify specific problematic aspects of social policy and to trace the link between sociology and social policy.

The necessity of using the tools and methodology of sociology to develop a social and legal mechanism for implementing social policy and ensuring human rights is substantiated.

Keywords: sociology, social policy, social and legal relations, social development of society, sociological information.

Відповідальний за випуск
доктор соціологічних наук, професор
Онищук Віталій Михайлович

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 0,9. Тир. 100 прим. Зам. 023-21
Підписано до друку 22.02.2021. Папір офсетний.

Надруковано з макету замовника у ФОП Бровін О.В.
61022, м. Харків, вул. Трінклера, 2, корп.1, к.19. Т. (057)758-01-08, (066) 822-71-30
Свідоцтво про внесення суб'єкта до Державного реєстру
видавців та виготовників видавничої продукції серія ДК 3587 від 23.09.09 р.

